legzetes vonásai mutatkoznak meg: a személyes, Krisztus melletti döntésre való felhívás, ami abból indult ki, hogy az egyháztagság önmagában még nem jelent hívő életet, ehhez még személyes döntés is szükséges. Végül pedig azt, hogy azokban az években kortársai nagy része hasonló módon hirdette az igét (9. old.). A prédikációs kötet végén Pásztor János vázlatos *curriculum vitae*je és textuárium áll.

Reméljük, hogy a prédikációs kötet serkenteni fogja a Pásztor János által sürgetett kutatói és feldolgozói munkát, s azt is, hogy ez az Erdélyben szintén szükségesnek látott – s tudomásom szerint már meg is kezdett – munka mihamar konkrét eredményeket tud felmutatni.

Adorjáni Zoltán

A *Kirchliche Dogmatik* magyarul, dióhéjban Barth dogmatikája – Geréb Pál olvasatában

1. Geréb Pál dicsérete

Végigfutott hátamon a hideg, amikor Geréb Zsolt tanártársamtól tavaly augusztusban megkaptam boldog emlékezetű édesapja posztumusz művét.[1]

Először azért, mert éppen a magyar reformátusok világtalálkozója kolozsvári ünnepére készültünk, s mert előre féltünk: az ilyen ünnepekben mindig van egy kis csindaratta. „Ez az igazi világtalálkozós esemény!" – kiáltottam fel örömmel, s aztán két napig mindenütt a kezemben volt, hogy hencegni tudjak vele.

Azért is örültem neki, mert a magyar reformátusság több mint hetven éve ismeri, olvassa és – részben – követi Barthot, s vele az igeteológiát, de csak kisebb Barth-munkák olvashatók magyarul. Ez sem maga a „KD" (a *Kirchliche Dogmatik* használatos rövidítése), de legalább olyan terjedelmű tudományos feldolgozása annak, amelyet lelkipásztorok, teológiai hallgatók, érdeklődő hívők haszonnal forgathatnak.

De leginkább attól illetődtem meg, hogy az a mű, amely már a 80-as évek elején készen volt, de egyrészt a diktatúra akkori körülményei miatt, részben egyházi könyvkiadásunk akkori felelőseinek erélytelensége miatt nem jelent meg, most, a Szerző halála után tizenöt évvel kézzelfogható alakot öltött.

Kettős szomorúság is vegyült a megilletődésbe. Tanúja voltam a Barth-kivonat születésének. Nemcsak teológiai hallgatóként, amikor Geréb Pál saját előadásaiba mindig beleszőtte az éppen kivonatolt KD-részlet egy-egy gondolatát, hanem a nyugdíjas korában végzett végső simításoknak is. Nyolc évig szomszédja lehettem, s mert telefonunk nem volt, kedvesen megengedte, hogy tőle telefonáljunk. A készülék az íróasztalán állott, s ha hívtak, vagy mi hívtunk másokat, mindig illedelmesen kiment (saját!) dolgozószobájából. „Pali bácsi, ne haragudjon…" – fogott bele feleségem a kérésbe, de ő már ment is a másik szobába, s elmenőben nyugtatta, hogy dehogyis zavar: „Már éppen át akartam menni Magukhoz, Erzsébetke, hogy megkérdezzem: nem akarnának telefonálni?" Nos, a naponkénti telefonálás közben sokszor láttam asztalán a vonalas árkus papírokat, jellegzetes ákom-bákom írásával, amelyből az éppen legépelt szövegbe vezette át javításait. Úgy dolgozott az akkor már kész mű javításain, mint aki gyerme-

[1] Dr. Geréb Pál: *Barth Károly Dogmatikája. Az Egyházi Dogmatika összefoglaló ismertetése.* Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2006. 686.

ket ápol és simogat… Összeszorult a szívem a gondolatra, hogy Pali bácsi nem érhette meg nagy munkájának napvilágra kerülését.

Szomorúságom másik oka az, hogy akkor jelenik meg és olvasható Barth magyarul, amikor a fiatalok nemzedékének többsége már nem olvas. Sem tudományos, sem szépirodalmat. Ennek ellenére próbát tettem felsőéves diákjainkkal. Sikerrel. Az elmúlt tanévben, most már „a" *Geréb Pál*al felszerelkezve, Barth olvasására hívtam őket, s közülük öt hallgató év végéig ki is tartott. Hárman pedig a legnehezebb kérdések elolvasására és referálásukra is vállalkoztak: a predestináció, a gyermekkeresztség és a Sátán-kérdés barthi olvasatára. Ezért reménykedem újból, hogy a nem-olvasásnak és a kultúra játékos-képi fogyasztásának hamarosan vége szakad. Olvasni fogunk újból, olvasnunk kell, ha az emberi életet fenn akarjuk tartani.

2. Geréb Pál teljesítménye

Három olyan nem-magyar nyelvű vállalkozást ismertetek, amely Geréb Pál teljesítményéhez fogható.

Az egyik Otto Weber göttingeni dogmatikusé, 1950-ből: *Karl Barths Kirchliche Dogmatik*.[2] Ahogy Barth műve gyarapodott, úgy jelent meg Otto Weber is újabb kiadásokban. Az 1966-ban meghalt szerző helyett a IV/4-et utódja, Hans-Joachim Kraus írta meg. Terjedelmében jóval kisebb a Geréb Pál kivonatánál, viszont előnye az, hogy a Weber beszámolóját szó szerinti, idézőjelbe foglalt hivatkozások teszik hitelesebbé. Erre a közkedvelt Barth-kivonatra a továbbiakban még visszatérünk.

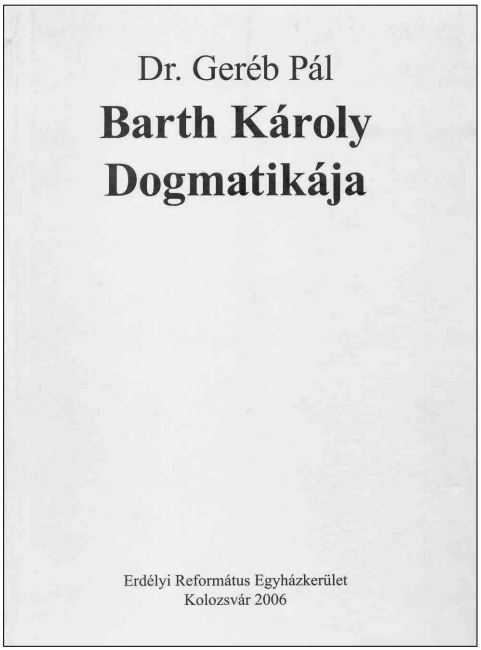

Helmuth Gollwitzer berlini professzor 1957-ben írt bevezetést és közölt szemelvényeket az *Egyházi Dogmatika*ból, amikor IV/3. és IV/4. még nem jelent meg.[3] A szemelvények első csoportjában a kijelentés-tan és a krisztológia barthi sajátosságait ismerhetjük meg, a könyv második felét teljes egészében antropológiai kérdések teszik ki. Hasznos, hogy a nagyobb – még ha nem is teljes – szövegösszefüggésekben maga a barthi módszer és mondanivaló közvetlenül jut szóhoz. A kis zsebkönyvnek viszont hibája az, hogy a szemelvények nem követik Barth rendszerét. Gollwitzer nagyon alaposan és jól értette Barth módszerét, de ebben az ismertetésben az antropológiai kérdések túlméretezett bemutatásával kéretlen Barth-apológiát űzött. A háború után többen, különösen a Bultmann tanítványok, kijelentéspozitivizmussal vádolták Barthot, amire a

[2] Weber, Otto: *Karl Barths Kirchliche Dogmatik. Ein einführender Bericht*. Neukirchener Verlag, Neukirchen–Vluyn 1975[7].

[3] Barth, Karl: *Kirchliche Dogmatik. Ausgewählt und eingeleitet von Helmut Gollwitzer*. Fischer Bücherei, Frankfurt am Main és Hamburg, 1957.

bázeli professzor a *Die Menschlichkeit Gottes (Isten emberiessége)* című előadásával válaszolt. A válasznak az a fő gondolata, hogy ahol a keresztyén hit azt tapasztalja, hogy Isten mindent megtett az ember üdvössége érdekében, ott az ember soha nem tud elég jót cselekedni felebarátja javára. Amiből viszont nem az következik, hogy a teológia antropológiává tehető. Gollwitzer legalább is erre tesz kísérletet – Barth védelmében. Geréb Pál hűségesebben követi Barth gondolatmenetét: „Amikor Isten kijelenti *magát*, cselekszik *velünk*. Az erről szóló tudósítás a dogmatika tárgyi feladata." A dogmatika ezért „Isten minden tettével és művével kapcsolatban felmutatja, hogy általa hogy vesz minket igénybe és miképpen szentel meg bennünket a maga számára".[4]

George Hunsinger könyve[5] más, mint az előző kettő, hiszen nem ismertetés és nem olvasókönyv, hanem Barth gondolatmenetét, gondolkodásának rendszerét tekinti át, a következetesen alkalmazott formai motívumok nyomán. A barthi gondolatrendszer hat motívumát azonban olyan gazdagon szemlélteti idézetekkel, és főleg, mert a hat vonás – „nagyképűen" idegen szakneve dacára – annyira Barth saját, hagyományos, szinte ortodoxnak mondható, bibliás-reformátori nyelvét, logikáját és beszédmódját ragadja meg, hogy ez a könyv is összemérhető Geréb Pál teljesítményével. A következő motívumokról van szó: aktualitás, partikularizmus, objektivizmus, perszonalizmus, realizmus és racionalizmus. *Aktualitás*on ne a modern „kontextualitást" értsük, hanem azt a körülményt, hogy Barth Istent és embert, Teremtőt és teremtményt, a Kiengesztelő Istent és a bűnös embert a szüntelenül cselekvő Isten kezdeményezte „aktív kapcsolataiban" (találkozás, szövetség) igyekszik megragadni. A *partikularizmus* arról szól, hogy nem bölcseleti általánosságok felől, hanem a bibliai bizonyságtétel sajátos (partikuláris) kérdései felől halad a teológiai fogalmak felé. A kijelentés-teológia harmadszor *objektív*, mert nem emberi vágyak és képzetek projekciója, hiszen önmagában és önmagához való viszonyában ugyanarról az Istenről szól, aki a kijelentésben hozzánk fordul és velünk cselekszik. A *perszonalizmus* sem a modern társadalomtudományok szakszava, egyszerűen a velünk Én–Te viszonyban megjelenő, minket megszólító és tőlünk feleletet váró személyes Istenről való olyan beszéd, amelyet a Biblia is használ, s amelyben a minket megszólító ige: Jézus Krisztus. *Realizmus*on a bibliai tanúság saját nyelvét, a bibliai realizmusnak megfelelő analógiát kell érteni, természetesen nem az analogia entis, hanem az analogia relationis vagy analogia fidei értelmében. És végül a *racionalizmus* sem a felvilágosodás racionalizmusa, hanem – ha már filozófiára gondolunk, akkor – az Anselmusé, akihez hasonlóan Barth is kereste az Isten létének és Istennel való kapcsolatunknak megfelelő ismeretet, a keresztyén észjárást. Ezt két, dialektikusan egymásra épülő tételben fogalmazza meg Barth nyomán Hunsinger: Nincs ismeret hit nélkül, és nincsen hit ismeret nélkül. Ha nem is szó szerint, de ezeket a barthi gondolatokat foglalja össze Geréb Pál is, a nagy mű elé írt bevezető tanulmányban.

3. „Barth dogmatikai rendszere"

Bevezető tanulmányának ezt a címet adta Geréb Pál. Kérdés, hogy lehet-e nyolc lapon összefoglalni, vagy akár vázlatosan bemutatni a „nagy" dogmatikát? Nem csak a Barth tízezerét, de a Geréb Pál ezerét sem! Otto Weber révkalauznak nevezi saját ösz-

---

[4] Geréb Pál: *i. m.* 15.

[5] Hunsinger, George: *How to Read Karl Barth? The Shape of His Theology*. Oxford University Press, New York – Oxford 1991.

szefoglalását, amellyel kikötőbe lehet vontatni a nagy óceánjárót. Hunsinger pedig azért írta a maga összegzését, mert a KD a maga terjedelmében nehézkes, német eredetiben pedig már-már emészthetetlen. Mivel az amerikaiaknak egyébként is gondjuk szokott lenni a némettel, neki a Barth-dogmatika körmondatairól Mark Twain csúfolódása jutott eszébe. Olyan a német körmondatba belevágni, mintha egy kutya bevetné magát az Atlanti Óceánba, abban addig úszkálna össze-vissza, amíg a túlsó oldalon partra nem evickél, a szájában egy – segédigével!

Nos, Geréb Pálnak nemcsak sikerült „rövid áttekintésben szemléltetni, hogy Barth rendszerében hogyan érvényesül az általa megállapított szempont, vagyis Isten Igéjének uralma”,[6] hanem a nyolclapos tanulmánnyal térképet ad az olvasó kezébe. Érdemes a könyv további olvasása közben vissza-visszalapozni ide, hogy a négy nagy téma (Ige-tan, Isten-tan, teremtés-tan és kiengesztelés-tan) részleteibe feledkezve időnként utánanézzünk: mihez is kapcsolódik az éppen olvasott rész? Mi következik ez után? Annál is fontosabb ez, mert a barthi rendszer olyan dialektikus összefüggésekbe helyezi a bibliai bizonyságtételt és annak igazságait, hogy az összefüggések háló-szemein, mint egy sakktáblán, minden irányba haladni lehet, újabb és újabb kapcsolatokat fedezve fel.

Ez a tanulmány adta az alábbi ötletet: táblázatba foglalni a teremtésről szóló tant is, úgy, ahogy Otto Weber táblázatba foglalta a kiengesztelés-tant.[7] A két táblázattal át lehet tekinteni a KD 40–73. paragrafusait, a 13 kötetből 9 kötet tartalmát.

A Jézus Krisztusban való hitben megismerjük *Isten teremtő munkáját*,

40. § az ember létét és mivoltát, mint Istentől különböző valóságot,	41. § Teremtő és teremtmény Őbenne megvalósult egységét,	42. § a Teremtő jelenlétében, urasága alatt és jóságában Általa közvetített életet;

a teremtett embert,

43. § akinek Istenhez való viszonya Isten Igéjében nyilvánvaló előttünk,	45. § az ember szövetségi rendeltetését,	44. § aki Isten színe előtti önálló felelősségben tevékenykedik;

a Teremtő és a teremtett ember komplementáris létét:

45. § a Teremtő létét, amely a szövetségi találkozásban tükröződik (Jézus a másokért élő ember),	46. § egységes test-lélek mivoltunkat, hiszen az ember a Lélek által testének a lelke (Jézus a teljes ember),	47. § Isten által határok közé foglalt, s ezért az időt minősítő reménykedő létet (Jézus az idő Ura).

[6] Geréb Pál: *i. m.* 15.
[7] Otto Weber: *i. m.* 197.

Megismerjük Isten gondviselését,

48. § mint a Teremtő Isten atyai uralma alatt folyó történetet,	49. § mint az ember létét fenntartó, kísérő és kormányzó munkát, hogy Fia dicsőségét megismertesse,	50–51. § mint a Krisztusban megítélt, de megengedett Gonosznak „szolgálatát”, és az angyalok tanúságát;

és végül Isten parancsát (52. §), amely elvezet

53. § az Isten színe előtti szabadságra,	54. § a közösségben megélt szabadságra,	55–56. § életünk korlátaiban megjelenő szabadságra.

A kiengesztelésről szóló tanításban *megismerjük Jézus Krisztust,*

59. § az igaz Istent, aki úgy békítette ki az embert, hogy önmagát megalázta;	64. § az igaz embert, aki úgy békélt meg Istennel, hogy Isten felmagasztalta őt;	69. § akiben a kettő egy, aki kiengesztelésünknek kezese is, tanúja is.
(Jézus Krisztus az Úr, mint szolga)	(Jézus Krisztus a szolga, mint Úr)	(Jézus Krisztus, mint igaz tanú)

Jézus Krisztus háromszoros ismeretébe foglalva megismerjük, mi az ember bűne

60. § mint gőg,	65. § mint tunyaság,	70. § mint hazugság.

Megismerjük, hogyan megy végbe a *kiengesztelés*

61. § a bűnös ember megigazítása,	66. § a bűnös ember megszentelése,	71. § a bűnös ember elhívása rendjén

Megismerjük *a Szent Lélek Isten munkáját*

62. § a gyülekezet kihívásában,	67. § a gyülekezet építésében,	72. § a gyülekezet küldetésében.

Megismerjük a keresztyén ember *életét*

63. § a hitben,	68. § a szeretetben,	73. § a reménységben.

Mindkét táblázatnak vannak hibái. Az elsőnek az, hogy nem elég rendszeres, itt-ott esetleges, és csak „vízszintesen" lehet jól olvasni, a „függőleges" olvasás csak akadozva megy. Otto Weber táblázata a kiengesztelés-tanról (azaz Barth maga!) viszont túl rendszeres: már-már rendszer-kényszert érez rajta az olvasó. De mindkettő segíthet tájékozódni, hogy sem a Barth rengetegében, sem a Geréb Pál-féle kiserdőben el ne tévedjünk.

Die Kirchliche Dogmatik in aller Kürze – auf Ungarisch

Diese unkonventionelle Rezension würdigt das posthum erschienene Werk von Dr. Geréb Pál, ehemaliger Dogmatikprofessor der Protestantisch-Theologischen Fakultät in Klausenburg. Nach einigen subjektiven Bemerkungen wird die 700 Seiten bildende Zusammenfassung der Barth'schen Dogmatik mit drei ähnlichen Versuchen verglichen. Otto Weber (195), Helmut Gollwitzer (1957) und George Hunsinger (1991) haben, jeder auf seine Weise in ähnlich grossen Unternehmungen eine Einführung in die Kirchliche Dogmatik gegeben. Der Verfasser schildert kurz die Vorteile und auch einige Nachteile der Arbeit von Geréb Pál. Im dritten Teil wird die einleitende Studie (Über das theologische System der Dogmatik) als ein brauchbarer „Stadtplan" zum Lesen sowohl der KD, als auch der Geréb'schen Zusammenfassung vorgestellt. Sozusagen als Ergänzung zu diesem Übersichtsplan werden in zwei Tabellen die Schöpfungslehre und die Versöhnungslehre anschaulich skizziert. Die zweite Tabelle wurde – mit wenigen Zufügungen – von Otto Weber übernommen.

Juhász Tamás

*

Geréb Pál 1912. augusztus 8-án született a szolnok-dobokai Apanagyfaluban. Apja Geréb András református lelkipásztor, anyja Czirják Emília okleveles óvónő volt. Gimnáziumi tanulmányait Nagyenyeden végezte a Református Kollégiumban. Teológiai stúdiumait a kolozsvári Református Fakultáson fejezte be (1930–1935). Különösen a klasszikus nyelvek és a rendszeres teológia kérdései keltették fel érdeklődését Kecskeméthy István és Tavaszy Sándor professzorok hatására. Az 1934–35-ös tanévben a Zürichi Egyetemen tanult, ahol Emil Brunnert és a filozófus Ed. Grisebakhot hallgatta, a genfi egyetemen pedig Karl Barthot ökumenikus szemináriumban. Hazatérése után 1935 és 1939 között a kolozsvár-alsóvárosi gyülekezet segédlelkésze volt Vásárhelyi János és Kádár Géza felügyelete mellett. Igehirdetései a Kádár Géza által szerkesztett *Lelkipásztor* című folyóiratban jelennek meg. A vallásoktatás elméleti és gyakorlati kérdéseinek tisztázására vallástanári vizsgát tett 1938-ban. Házi szakdolgozatának címe: *A vallásos nevelés módszerének kérdése teológiai szempontból.*

1937-ben házasságot kötött Papp Erzsébet tanítónővel. Családjukat Isten három gyermekkel áldotta meg: Péterrel (1938), Zsolttal (1941) és Mártával (1946).

1939-ben a háromszéki Nagyborosnyói Egyházközség lelkipásztora lett, ahol tíz évig szolgált. Teológiai tanulmányait a lelkészi teendői mellett folytatta. Vasady Béla professzor irányításával 1944-ben a debreceni Tisza István Tudományegyetemen doktorált. Disszertációjának címe: *Történet az Ige mértéke alatt*. Dolgozatában a református keresztyén történetszemlélet fő szempontjait dolgozta ki az ún. újreformátori teológia főbb képviselőinek figyelembevételével. 1946-ban magántanári vizsgát tett a kolozsvári Református Teológián, éspedig Tavaszy Sándor irányításával. Tézisének címe: *A békéltetés szolgálata a közösségi alap problémája*. Magántanári dolgozatában a dogmatika és az etika kapcsolatát vizsgálta.

1949-ben meghívták a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet református rendszeres teológiai tanszékére, professzori minőségben. 31 évi szolgálata alatt több évig internátusi felügyelő, négy évig pedig prodékáni feladatot látott el. Mint bizottsági tag, részt vett a Vásárhelyi János által szerkesztett *Ágendás könyv* átvizsgálásában és revideálásában (1949). Több szolgálati cikluson át volt tagja az Erdélyi Egyházkerület Igazgatótanácsának – a Teológia képviselőjeként. Tanárként a reformátori és az újreformátori teológia örökségének hűséges ápolására és továbbadására törekedett. Tanártársaival együtt résztvevője volt annak az ökumenikus párbeszédnek, amely a romániai teológiai intézetek között folyt 1964–1989 között.

Tanulmányaiban a keresztyén hit alapvető kérdéseire keresett választ: *Az eschatológia és etika a Szent írásban* (1949), *A kegyelmi kiválasztás* (1951), *Az Úrvacsora* (1960), *A keresztség* (1972), *A kommunio és az interkommunió* (1975), *Az imádkozás teológiai kérdése* (1971), *Az Egyház egysége* (1980), *A tekintély és a szabadság kérdése az egyházban* (1993). Az Egyházkerület felkérésére elkészítette *A romániai újprotestáns felekezetek tanítása és élete* című monográfiát. Fő kutatási területét Barth Károly *Egyházi dogmatikájá*nak magyar nyelvű ismertetése képezte. 1980-ban, 67 éves korában vonult nyugdíjba. Nyugdíjas évei alatt folytatta teológiai tanulmányait. Legtöbb örömét a kolozsvári és vidéki gyülekezetekben végzett igehirdetői szolgálatában lelte. 1991-ben hunyt el.

Dr. Tavaszy Sándor: *Református keresztyén dogmatika*

Kolozsvár 2006. 332 oldal.

Tavaszy Sándor (1888–1951) erdélyi filozófus és teológus dogmatikájának első kiadása 1932-ben jelent meg (*Református keresztyén dogmatika*. Cluj – Kolozsvár, XII+292 oldal). Ezt a művet adta ki újra a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet. Viszont nem pusztán reprint formában, hanem úgy, hogy az eredeti szöveg kibővült azokkal a kiegészítésekkel, melyeket a szerző saját kezűleg jegyzett a maga példányába. A dogmatika szövegét Juhász Tamás gondozta. Ő írt hozzá jegyzeteket és újabb előszót *(Előszó a második kiadáshoz),* melyben a könyvet a következő szavakkal ajánlja az olvasóknak:

„Hetvennégy évvel az első kiadás után jelenik meg újból Tavaszy Sándor dogmatikája. A szerző – aki évenként váltakozva hol dogmatikát, hol etikát adott elő – 1932 után minden második évben, saját példányába kézzel írt megjegyzéseket és kiegészítéseket vezetett. Ezeket a mostani